

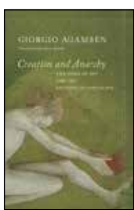

Vejen mod en ægte anarkisme

AGAMBEN: Arkæologien om religion, kunst, politik og kapitalisme er ikke en søgen efter nogen form for oprindelse – men en søgen efter et fundament, der river fortidige forestillinger op med roden.

AV ALEXANDER CARNERA

Creation and Anarchy. The work of Art and the Religion of Capitalism
Forfatter Giorgio Agamben
Stanford University Press, USA

Religion, kunst og politik har alle dage været fælles om en søgen efter et fundament eller en oprindelse for henholdsvis troens magt, kunstnerisk

skaben og samfundets grundlæggelse. I den kristne tro er det Faderen, i kunsten det kreative geni, i det liberale demokrati den

enkeltes frihed. Vores trang til at søge mod en oprindelse hører tilsyneladende aldrig op. I begyndelsen var ordet, siger Bibelen, en sætning der befaler os at forholde os til en begyndelse. Ligeså er filosofien fristet til at betragte vores historie som en videregivelse af en skjult begyndelse. Økonomeerne fortæller os desuden at kapitalismen begynder med den innovative idé.

Men som Agamben bemærker, så er *arkæologien* om religion, kunst, politik og kapitalisme ikke en søgen efter nogen form for oprindelse. Den er derimod en søgen efter et fundament, der river fortidige forestillinger op med roden. Arkæologien stopper op ved tingene, undersøger deres forbindelser og skaber en konfrontati-

on med den materielle verdens anarki. Og i denne sammenhæng må vi ikke glemme Walter Benjamins ord: «Der findes intet mere anarkisk end den borgerlige samfundsorden.»

Kapitalismens anarki. Med opsigelsen af den amerikanske dollars konvertible guldstandard (Bretton Wood, 1971) skabtes en situation der gjorde kapitalismen til et system uden ydre henvisning til nogen højere instans. Som Agamben bemærker, blev kapitalismen fra da af ophøjet til en ny religion, hvor kreditten trådte i stedet for Gud. Men til forskel fra den religiøse tro er kapitalismens tro uden en genstand (syndsforladelse), uden soning og uden frelse. Der er kun

troen på den rene kredit, det vil sige penge. Banken er kirken. En parodi på tro. En tom anarkisme der er nødt til ved hjælp af finansielle instrumenter, derivater og gældspapirer, at styre og lede gennem kredittens teologiske karakter. Den «redder» sig selv ved at henvise til en ny begyndelse, ny innovation, ny helliggørelse af arbejdet indhyllet i en glorie af religiøse termer som kreativitet og selvrealisering. Hvis folk stoppede med at tro på kapitalismens religion, stoppede med at leve et liv på kredit, ville kapitalismen kollapse. Det bliver tydeligt at økonomi og nyliberal politik ikke har sit grundlag i væ-

ren, men i ledelsen og forvaltningen af en tom afgrund.

Kunstens anarkisme. Til vores forestilling om kunstnerisk skaben klæber sig stadig idéen om en særlig ophavsmand, et kald (Gud), et kreativt geni (romantik), noget skjult, en oprindelse (*arché*) som er adskilt fra den udøvende aktivitet (*Ergon*). Agamben bemærker det resultat at kunstnerisk praksis er ophøjet til æstetisk mystik uden en virkelig transformativ kraft til at ændre vores liv. Det som går tabt, er den energi der stråler fra arbejdet med et materiale eller selve udførelsen. Agamben nævner liturgien som et centralt eksempel på en

Kreditten trådte i stedet for Gud.

Hva med ofrene for storskala korrupsjon?

ERSTATNING: Et prinsipp om tilbakeføring av midler til korrupsjonsofre bør inkluderes i avtalen som inngås mellom myndighetene og selskaper som dømmes.

AV GURO SLETTE-MARK

Nylig har britiske, amerikanske og franske myndigheter konkludert i en gigantisk korrupsjonssak og ilagt et selskap tidens største bot.

Flyprodusenten Airbus har vedtatt en bot på hele 36 milliarder kroner, og topper dermed en lite gloriose liste der vi finner det brasilianske oljeselskapet Petrobras som nummer to og det svenske telecom-selskapet Ericsson som nummer tre. Enorme summer tilfaller statskassen i land som mener seg berettiget til å straffeforfølge korrupsjonssaker.

Tilbakeføring av midler. I en del tilfeller har man inkludert tilbakeføring av midler til korrupsjonsofrene som en del av avtalen med selskapet som blir ilagt bøter. Dette ser ikke ut til å være tilfellet i Airbus-saken, som omfatter betaling av bestikklser i rundt 20 land i verden. Usikkert er det også hva som skjer med de personene som har tatt imot bestikkelsen, og om det vil bli tatt rettslige skritt mot selskapets ansatte.

Vannverkssaken. Da tre journalister i Aftenposten i 2005 avdekket norgeshistoriens kanskje største korrupsjonssak, vannverkssaken på Romerike, var ofrene lettere å identifisere: det var de som i en årrekke hadde betalt mer enn nødvendig for de kommunale tjenestene, og som dermed hadde finansiert et luksuriøst liv

for vannverkssjefen og hans nærmeste – inkludert hans oppkjøp av ni farmar i Sør-Afrika, som ble bygget opp til et privat jaktparadis.

Etter hvert som utbyttet fra de straffbare handlingene ble beslagnag og midlene realisert, uttalte Økokrim: «Det viktigste har vært å tilbakeføre midler til dem som er berettiget til verdiene.» Flere hundre millioner ble tilbakeført til kommunene, noe som medførte at

vann- og renovasjonsavgiften ble satt ned for innbyggerne. Det ble også investert i et nedslitt ledningsnett for vann og avløp.

Lovfestet i Frankrike. I de store internasjonale korrupsjonssakene kan ofrene for de kriminelle handlingene være vanskeligere å identifisere. Samtidig er det liten tvil om at i store offentlige anskaffelser der korrupsjon er en del av bildet, øker kostnadene, noe som igjen kan gå utover andre tjenester til befolkningen, som for eksempel utdanning og helse. Særlig i

FOTO: CAPRI23/AUTO, PIXABAY, FAKSIMILER FRA BBC OG AFTENPOSTEN.

fattige land blir dette tydelig. Prinsippet om tilbakeføring av midler til ofre for korrupsjon bør derfor alltid inkluderes i de avtaler som inngås mellom myndigheter og selskaper i internasjonale korrupsjonssaker.

I Frankrike er dette prinsippet lovfestet om enn i en litt annen versjon, nemlig at ofre for korrupsjon, også stater, kan be om

å bli (sivil) part i en straffesak. Dermed er sjansen større for at det tas hensyn til ofrene i prosessen.

slette-mark@transparency.no
Slette-mark er generalsekretær i Transparency International Norge

kunstnerisk praksis der ikke binder det skabende til hverken Gud eller menneske, men til den rene praksis. *Leiturgia* betyder «et fælles virke eller performance», der folket og udøvelsen er forbundet. Fra denne praksis udgår et mysterium, ikke i betydningen en hemmelig religiøs bekendelse (kristendom), men som en specifik praksis der virker helende for de deltagende. Den skaber sin egen begivenhed, der senere inspirerer poesi, performance, dans og malerkunst.

Med den teknologiske reproduktion fjerner vi os ganske vist fra kunstens mere rituelle praksis. Men hvorfor skulle de nye materielle betingelser med teknologi ikke også skabe nye muligheder for sansning og tænkning? Med sin ready-made (pissoirkumme) fra 1916 forsøgte Duchamps at flytte opmærksomheden fra værket og ophavsmanden til kunsten som udøvelse. Agamben: «Ved kunst forstås vi ikke andet end netop den måde hvorpå forskellige mennesker som kaldes kunstnere, indtager en særlig praksis og gør det til deres levemåde.» Men spørgsmålet er hvordan denne levemåde forbinder sig med modstand, kritik og forvandling.

Modstand. Kernen i den skabende akt er en modstand der står i opposition til noget udenfor (Deleuze). Men for Agamben er dette at gå for hurtigt frem: «At modstå» hedder på latin *sisto*,

Giorgio Agamben

der betyder «at stoppe», «holde nede». Modstand er ikke først en reaktion mod noget udenfor, men en vækkelse af en intern kraft i handlingen: Styrken ved den skabende aktivitet, evnen til at «se» virkeligheden, beror på en tilbageholdt operation. Mellem vores handlingspotentialer og vores realiseringer finder vi de mere usynlige handlinger som tøven, skælven, undren, dovenskab, kedsomhed og leg. Disse er ikke negative områder udenfor den virksomme aktivitet, men inderligt forbundet med den. For eksempel skal dovenskab ikke ses som en negation, der er styret af uvirkomhed og lediggang (Lafargue: *Retten til dovenskab*), men som en praksis med et potentiale i sig selv. Herfra spirer en opmærksomhed, en vågen morgendag. At betænke (*kontemplere*) sin egen aktivitet er ikke forbeholdt den frie tid udenfor arbejdet, men må netop ledsage denne, give den liv,

Usynlige handlinger som tøven, skælven, undren, dovenskab, kedsomhed og leg.

Martin Heidegger

åbne den for muligheder. Også kedsomhed er en praksis i sig selv, en opmærksom venten, der udruger erfarings æg.

Afståelse: Andre levemåder. Det er næsten blevet umuligt at bestemme vor samtid som andet end identisk med penge og velstand. Men hvordan se fattigdom ikke som velstandens modsætning, men som den levemåde der rummer forandringens potentiale?

Et tidligt eksempel er de franciscanske munkbevegelsers afståelse af ejendom; i dag er det athos-munkene i det nordlige Grækenland der forener malerkunst (ikon), liturgi, arbejde og bøn. I poesien (Hölderlin) og filosofien (Heidegger) har man forsøgt at tænke på fattigdom ikke som afkald på velstand og forbrug, men som en åndelig rigdom. Men der skal mere til for at skabe denne løsrivelse fra økonomiens idé om velstand. Heidegger er inde på et rigtigt spor

når han betoner fattigdom som en erfaringsform i sig selv og ikke et afkald på velstand, ikke mindst hvis vi skal omlægge vores forbrugsvaner under klimakrisen, men hans greb forbliver passivt. Hvad der kræves, er en *praksis for aktiv afståelse* af det at eje og besidde.

Afståelse skal ikke forstås som ophør af aktivitet, men som en opmærksom aktivitet, der ønsker at løsrive arbejdet, kunstværker og goder fra simpelt forbrug for at åbne dem for en ny mulighed for fri brug. I *politik* ses afståelsen som en moralsk appel hvis mål ikke er indførelse af nye principper eller institutioner, men afsætning af magtkoncentrationer som sådanne og indledelse af en ny politisk erfaring (demonstranter i Hong Kong). I *litteratur* er afståelsen en svækkelse af det kommunikative sprog og dets informative funktioner for at åbne op for en ny brug, for eksempel en ny erfaring med kon, intimitet og klima. Og i *performance*: Hvad er dansen hvis ikke kroppens befielse fra dens nyttebevægelser, dens relation til højtid og ritualer (liturgien)? Der er en sammenhæng mellem levemåde, afståelse af besiddelse (fattigdom), skabende aktivitet og politisk transformation. En udforskning af vores erfaring af en fælles afgrund. Vejen mod en rig anarkisme.

ac.mpp@cbs.dk

Grønne notiser

(FOTO: PUGET)

Muslinghager

I tusener av år har swinomish-folket (SITC) dyrket fram muslinger ved kysten av Washington med en spesiell metode. Ved at man bygger steinmur i fjæra og la sand og tang samle seg naturlig bak dem, skapes en utvidet og kontrollert tidevannssone mot stranden der muslinger thrives – en «muslinghage» (*clam garden*). De enkle konstruksjonene er effektive, og har sikret stammens matforsyning i generasjoner.

Det finnes flere historiske muslinghager, mange er nesten borte. Swinomish-folket deltar derfor i restaureringen av slike i British Columbia, Alaska og Washington. Nå er swinomish-folket involvert i et prosjekt der en ny og moderne muslinghage skal anlegges, og det arbeides med å finne det beste området.

Muslinghager har vist seg å hjelpe mot lokal forurening av havet, og anses også som et viktig tiltak for matforsyning i framtiden. Et gammelt ordtak lyder: «When the tide is out, the table is set» (Når det er lavvann, er bordet dekket), noe som antyder hvor viktig muslinghagene har vært for kystfolket. (Yale Environment 360, KUOW)

Vertikale grønnsaks-hager i Brooklyn

Frاملab, med kontorer i Bergen og New York, står bak et modulbasert system – Glasir – som skal gjøre bydelen Brooklyn i New York grønnere og sunnere. Siden 2018 har de arbeidet med Glasir, som vil forsyne befolkningen med kortreiste og ferske grønnsaker. 20 prosent av Brooklyns befolkning har en «usikker tilgang» på mat.

Glasir består av flere glassmoduler som stables opp slik at de minner om trær i formen, og kan derfor settes opp raskt og enkelt i urbane miljøer. Ved bruk av kunstig intelligens, solcellepaneler, innsamling av regnvann og dyringsmetoden *aeroponics* (kultivering av planter der røttene henger fritt i luften og næringen kommer via vanddamp) skal plantene hele tiden sikres optimale forhold.

(Frاملab, Fastcompany)

FORTSETTER FRA FORSIDEN: VERDIGE OG UVERDIGE LIV

grupper: flyktninger, kvinner, transpersoner og så videre, som systematisk defineres som «ungrievable» (ikke verdige å sørge over).

Aggressiv og bærekraftig. I kontrast til hvordan teorier om fysisk og psykisk ikkevold ofte assosieres med passivitet og harmoni, omdefinierer Butler teorien om ikkevold til en aggressiv og bærekraftig motstandsbevegelse for å bekjempe sosiale ulikheter i samfunnet. Hun skriver at rasisme, fremmedfrykt, homofobi og misogyni gjør enkelte menneskeliv mer verdige å sørge over enn andre, og bruker Black Lives Matter-bevegelsen, flyktningkrisen og vold mot latinamerikanske kvinner og transkvinner som teoretisk ramme.

Som et eksempel på Butlers påstand om verdige og uverdige liv fikk nylig den tragiske bortgangen til basketball-legenden Kobe Bryant og datteren hans flere overskrifter i mediene enn for eksempel dødsfallene til barna i Jemen, som dør i tusentall i dette øyeblikk.

Årets utdeling av Grammy-prisen åpnet med en hyllest til Kobe Bryant, og flere av artistene som opptrådte, hyllet ham gjennom hele sendingen. Essensielle spørsmål som dukket opp i hodet mitt etter å ha sett dette, var: Hva med barna i Midtøsten, mennesker som dør på flukt, i krig – og ikke minst svarte mennesker som daglig blir urettferdig behandlet i rettssystemet eller drept på åpen gate? Hvorfor sørger ikke en hel verden over dem?

Hvordan kan mennesker som

FOTO: NIUNA MENOS / INDEPENDENT MEDIA

ikke kjente Bryant og datteren hans, personlig sørge over deres død, men ikke over alle de andre dødsfallene som inntreffer hvert eneste sekund? Svaret på disse spørsmålene ligger i den urettferdige sosiale strukturen som samfunnet er bygget på.

Butler skriver: «Voldshandlinger legitimerer den sosiale strukturen, og den sosiale strukturen overstiger hver voldshandling som igjen og igjen blir manifestert og reproduisert. Dette er tap av menneskeliv som aldri burde ha funnet sted, som aldri bør finne sted igjen: Ni una menos.»¹

Strukturell vold. Butler mener at den juridiske strukturen i samfunnet gir tillatelse til å begå drap, en «license to kill». Juridisk eller strukturell vold finner sted hver eneste dag over hele verden gjennom straffriheten som praktiseres av dommerne, de juridiske morderne.

Den filosofiske, etiske og politiske tilnærmingen til ikkevold er basert på at noen mennesker i samfunnet systematisk defineres som mer «grievable» (verdige å sørge over) enn andre.

Ifølge Butler forekommer vold gjennom både juridiske avslag og ved feilaktig anerkjennelse av vold: «Ingen anmeldelse betyr ingen forbrytelse, ingen straff og ingen erstatning.» Strukturell vold eksisterer ikke bare gjennom straffriheten, men også i lovens bindende karakter: «Hvis vi ikke følger loven, vil loven gripe tak i oss.»

Hvis vi fjerner de sosiale forskjellene i samfunnet og heller skaper en likestilt verden der alle menneskeliv er like mye verdt, kan ikkevold utøves. Men for å komme dit må vi forstå hvordan hvert enkelt menneskeliv henger sammen med andres liv, og at vi er avhengig av hverandre: «Jeg» eksisterer kun gjennom et «du».

Butler hevder at både «jeg» og «du» trenger en bærekraftig verden for å kunne overleve, og at vi sammen kan oppnå dette først ved å anerkjenne våre globale ikkevoldspplikter overfor hverandre. De menneskelige båndene kan styrkes gjennom solidaritet – som allerede bestrider nødvendigheten av vold. Ikkevold vil utelukkende kunne oppnås gjennom likhet og likestilling.

Men kan menneskene la være å ta hensyn til sitt eget ego og grådighet og begynne å tenke bærekraftig, overfor både hverandre og planeten? Klimakrisen vi har satt oss selv i, er et tydelig eksempel på at dette kun er ønsketenkning.

1. Ni una menos (Ikke én kvinne mindre) er en argentinsk feministbevegelse som kjemper mot kjønnsbasert vold.

info@ciftcipinar.com

iril@nytid.no